

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

2024-06-12 Nr. NV-1594

ĮSTATYMU PROJEKTAI Nr.: TAP-24-732(2) TAIS-24-7329(3)		DĖL DARBO KODEKSO 14, 30, 35, 36, 42, 56, 57, 62, 72¹, 112, 119, 134, 141, 144, 171, 179, 182, 193, 194, 222, 223, 225, 226, 228, 237, 240 IR 241 STRAIPSNIŲ BEI PRIEDO PAKEITIMO ĮSTATYMO, ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ KODEKSO 96 STRAIPSNIO IR PRIEDO PAKEITIMO ĮSTATYMO, UŽIMTUMO ĮSTATYMO NR. XII-2470 56 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO IR GARANTIJŲ DARBUOTOJAMS JŲ DARBDAVIUI TAPUS NEMOKIAM IR ILGALAIKIO DARBO IŠMOKŲ ĮSTATYMO NR. XII-2604 1, 2, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 19 STRAIPSNIŲ, III SKYRIAUS PAVADINIMO PAKEITIMO IR 9¹ STRAIPSNIO PRIPAŽINIMO NETEKUSIU GALIOS ĮSTATYMO PROJEKTŲ		
		Rengėjas	Svarstyta	Siūloma
Įtraukta į artimiausią Seimo sesiją	<i>Pasirenkama</i> ☐ Taip ☒ Ne	<i>Socialinės apsaugos ir darbo ministerija</i>	<i>Pasirenkama</i> ☒ TAP ☐ LRV pasitarimas ☐ LRV posėdis ☐ Nesvarstyta 2024-06-14	<i>Pasirenkama</i> ☐ Svarstyti TAP ☐ Svarstyti LRV pasitarime ☒ Svarstyti LRV posėdyje ☐ Gražinti tobulinti
Įgyvendina Vyriausybės programą	<i>Pasirenkama</i> ☒ Taip ☐ Ne			

SPRENDŽIAMOS PROBLEMOS

Poreikis keisti įstatymus susijęs su tuo, kad:

1. būtina įgyvendinti MMA Direktyvą¹ (ne vėliau kaip iki 2024 m. lapkričio 15 d. turi būti perkeltos nuostatos dėl MMA adekvatumo, socialinio dialogo stiprinimo, MMA apsaugos).

Darbo kodeksas (DK) nustato, kad minimalųjį valandinį atlygį ir MMA tvirtina Vyriausybė, gavusi Trišalės tarybos rekomendaciją ir atsižvelgdama į šalies ūkio vystymosi rodiklius bei tendencijas. MMA Direktyva nurodo, kad nustatant MMA turi būti atsižvelgiama į MMA perkamąją galią pagal pragyvenimo išlaidas, bendrą darbo užmokesčio lygį ir jo pasiskirstymą, darbo užmokesčio augimo greitį, ilgalaikius darbo našumo lygius ir pokyčius. Pagal Direktyvos 5 str. minėti kriterijai turi būti aiškūs, pagal 7 str. turi būti užtikrintas socialinių partnerių savanoriškas dalyvavimas nustatant ir analizuojant šiuos kriterijus. Vertinant minimaliojo darbo užmokesčio deramumą, valstybės gali naudoti įprastai naudojamas orientacines pamatines vertes, pvz., 60 proc. bruto darbo užmokesčio medianos, 50 proc. bruto vidutinio darbo užmokesčio ir (arba) nacionaliniu lygmeniu naudojamas orientacines pamatines vertes.

Direktyvos 4 str. numatyta, kad valstybė narė, kurioje kolektyvinių derybų aprėptis mažesnė nei 80 proc., pasikonsultavusi su socialiniais partneriais, teisės aktais arba susitarimais su jais nustato sistemą, kuria sudaromos sąlygos kolektyvinėms deryboms. Lietuvoje kolektyvinės sutartys taikomos maždaug ketvirtadaliui visų dirbančiųjų. Didžioji dalis kolektyvinių sutarčių sudaroma viešame sektoriuje (66 proc., privačiame sektoriuje – 34 proc.).

2. darbdaviui nenumatyta atsakomybė už smurto ar priekabiavimo draudimo pažeidimus, būtinų prevencinių priemonių netaikymą. 2023 m. Valstybinės darbo inspekcijos (VDI) atliktų patikrinimų metu nustatyta, kad 9 proc. darbdavių nenustatė pranešimų apie smurtą ir priekabiavimą teikimo bei nagrinėjimo tvarkos, 38 proc. nesuorganizavo darbuotojams mokymų apie smurto ir priekabiavimo pavojus, prevencijos priemones. Pagal teismų sprendimus vadovui turi būti aiškiai įtvirtintos visos pareigos, taip pat ir draudimas jam pačiam naudoti psichologinį smurtą.

3. vadovas negali pradėti dirbti iš karto nuo jo paskyrimo. Įpareigojimas pranešti „Sodrai“ apie vadovo įdarbinimą prieš vieną darbo dieną sukelia problemų kuomet, įregistravus naują įmonę, vadovas turi pradėti dirbti iš karto arba kai vadovas atleidžiamas ir naujas vadovas paskiriamas tą pačią dieną.

4. ilgalaikio darbo išmokų² negauna bankrutavusių įmonių ilgamečiai darbuotojai. Kasmet bankroto atveju atleidžiama apie 2 tūkst. biudžetinių įstaigų darbuotojų ir apie 50 proc. jų turi ilgesnį nei 5 metų darbo stažą.

5. kyla tam tikrų DK nuostatų praktinio taikymo klausimų (pvz., dėl laikinojo įdarbinimo įmonių išbraukimo ir įtraukimo į sąrašą; dėl galimybės darbdavio lygmens kolektyvinėje sutartyje susitarti dėl darbuotojų motyvavimo ir įtraukties priemonių; dėl kolektyvinio ginčo sprendimo ir darbo ginčų nagrinėjimo; darbo sutarties termino pabaigos dienos, kai ji sutampa su nedarbo ar švenčių diena ir kt.).

¹ 2022 m. spalio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2022/2041 dėl deramo minimaliojo darbo užmokesčio ES

² šias išmokas gali gauti darbuotojai, kurie atleisti pagal DK 57 str. (darbdavio iniciatyva nesant darbuotojo kaltės arba teismui / darbdavio organui priėmus sprendimą apie darbdavio likvidavimą) ir turi ne mažesnę kaip 5 m. darbo stažą pas tą patį darbdavį (išmokama 1, 2 ar 3 mėn. atlyginimų dydžio priklausomai nuo stažo).

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

Rengėjai pateikia pagrįstus argumentus, kodėl reikia spręsti iškilusias problemas, remiasi statistiniais duomenimis, analize, VDI stebėsenos rezultatais, teismų praktika.

PROBLEMOS SPRENDIMO PRIEMONĖS

Darbo kodekso pakeitimais siūloma:

- numatyti, kad **nustatant MMA turės būti atsižvelgiama į šiuos kriterijus: perkamąją galią pagal pragyvenimo išlaidas, bendrą darbo užmokesčio lygį ir jo pasiskirstymą, darbo užmokesčio augimo greitį, ilgalaikius darbo našumo lygius ir pokyčius.** Trišalė taryba, rengdama rekomendaciją Vyriausybei turės aptarti šiuos kriterijus ir kitą MMA nustatyti reikalingą informaciją (141 str.);
- **aiškiai įtvirtinti draudimą pačiam darbdaviui (fiziniam asmeniui ar juridinio asmens vadovui) taikyti smurtą ar priekabiavimą** (30 str.);
- suteikti teisę **apie vadovo priėmimą į darbą pranešti „Sodrai“ mažiausiai prieš 1 darbo valandą** (o ne prieš 1 darbo dieną) iki darbo pradžios (42 str.);
- **mokėti ilgalaikio darbo išmokas atleistiems bankrutavusių įmonių darbuotojams** (dabar tik darbdavio likvidavimo atveju) (62 str.);
- **kai nėra galimybės sutrumpinti darbo dienos prieš šventes, apmokėti už šią valandą kaip už viršvalandinį darbą** (112 str.);
- nustatyti, kad **darbdavys viršvalandinius darbus gali nurodyti dirbti tik su darbuotojo rašytiniu sutikimu** (119 str.);
- nustatyti, kad metais, mėnesiais, savaitėmis skaičiuojant terminą, taip pat ir kadencijoms, **jeigu paskutinė termino diena tenka ne darbo ar švenčių dienai, termino pabaigos diena laikoma po jos einanti darbo diena** (14 str.);
- **patikslinti laikinojo įdarbinimo įmonių išbraukimo ir įtraukimo į sąrašą nuostatas**, kad užkirsti kelią piktnaudžiavimams (išbrauktos iš sąrašo įmonės 6 mėn. negalės teikti prašymų VDI dėl įtraukimo į sąrašą) (72-1 str.);
- nustatyti, kad **neperleidžiamų dviejų mėnesių vaiko priežiūros atostogos visais atvejais** (nepriklausomai nuo to, ar dienų skaičius (59–62) imamas iš karto ar dalimis) **prilyginamos 62 kalendorinėms dienoms** (134 str.);
- **nustatyti nacionaliniu lygiu veikiančių darbdavių organizacijų, pretenduojančių į Trišalę tarybą, kriterijus** (turi juridinio asmens statusą; veikia nepertraukiamai bent 3 metus; turi savarankišką struktūrą; turi ne mažiau kaip 5 darbuotojus; nariai įdarbina ne mažiau kaip 3 proc. pagal darbo sutartį ar kitais pagrindais Lietuvos teritorijoje dirbančių asmenų; nėra galiojančio apkaltinamojo teismo nuosprendžio; neturi mokestinės nepriemokos, skolų „Sodrai“; priklauso tarptautinėms organizacijoms) (182 str.);
- numatyti, kad **darbdavio ar darbovietės lygmens kolektyvinėje sutartyje galima aptarti darbuotojų motyvavimo ir įtraukties priemones** (193 str.);
- **supaprastinti prašymų padavimo Darbo ginčų komisijai procesą** (per VDI sistemą) (223, 225, 226, 228 str.);
- **atlikti kitus patikslinimus, reikalingus praktiniam taikymui** (35, 36, 56, 57, 144, 171, 179, 194, 237, 240 241 str.).

Administracinių nusižengimų kodekse (ANK) nustatoma, kad administracinis nusižengimas, **jeigu nebuvo įgyvendintos būtinos priemonės smurto ir priekabiavimo prevencijai užtikrinti** ar nebuvo imtasi aktyvių veiksmų pagalbai suteikti, arba nustatomas darbdavio ar vadovo smurto ar priekabiavimo draudimo pažeidimas, **užtraukia baudą darbdaviams ar vadovams nuo 500 iki 1400 Eur**, pakartotinis pažeidimas – nuo 1400 Eur iki 3000 Eur.

Užimtumo įstatymo pakeitimu patikslinama dėl teisės **apie vadovo priėmimą į darbą pranešti „Sodrai“ mažiausiai prieš vieną darbo valandą iki darbo pradžios.**

Didžioji dalis DK pakeitimų, Užimtumo įstatymo ir ANK pakeitimai įsigaliojū 2025 m. sausio 1 d.

Garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatyme:

- numatoma galimybė **mokėti ilgalaikio darbo išmokas iš Ilgalaikio darbo išmokų fondo darbuotojams, atleidžiamiems darbdavio bankroto atveju** ir turintiems ilgesnį nei 5 m. stažą pas tą patį darbdavį (įsigaliojū 2025 m. sausio 1 d.);
- nustatoma, kad tais atvejais, kai asmuo iki jo atleidimo iš darbo per paskutinius 12 mėn. neturėjo su darbo santykiais susijusių pajamų, **vidutinis mėnesio darbo užmokestis ilgalaikio darbo išmokai nustatyti apskaičiuojamas pagal užmokestį, gautą per paskutinius 12 mėn., kuriais jis turėjo su darbo santykiais susijusių pajamų;**
- **atsisakoma nebeaktualiomis tapusių sankcijų taikymo išmokų**, kurios buvo iki 2021 m. gruodžio 31 d. mokamos atleistiems darbuotojams, kurių darbdaviams pritaikytos ES sankcijos pagal Reglamentą (EB) Nr. 765/2006;
- nustatoma, kad **Garantinio fondo nuostatai ir Ilgalaikio darbo išmokų fondo nuostatai nuo 2024 m. lapkričio 1 d. tvirtinami socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu** (šiuo metu Vyriausybės nutarimais) (įsigaliojū 2024 m. lapkričio 1 d.).

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

Siūlomos priemonės iš esmės laikytinos tinkamomis: užtikrinamas MMA Direktyvos nuostatų perkėlimas, teisinio reguliavimo aiškumas, sprendžiamos praktinės problemos, sudaromos galimybės gauti ilgalaikio darbo išmokas platesniam gavėjų ratui, mažinamas Vyriausybės priimamų nutarimų skaičius.

ĮGYVENDINIMO MECHANIZMAS

- DK pasiūlymams įgyvendinti naujo mechanizmo kurti nereikia – VDI, vykdydama savo funkcijas, kontroliuos darbo norminių teisės aktų reikalavimų laikymąsi, nustatys pažeidimus ir skirs baudas.
- Ilgalaikio darbo išmokas darbdavio bankroto atvejais, kaip ir atleistiesiems darbdavio likvidavimo atvejais, mokės „Sodros“ įstaigos iš Ilgalaikio darbo išmokų fondo lėšų. Papildomai per metus gali būti išmokėta 2,13 mln. Eur (975 gavėjai, vidutinė ilgalaikio darbo išmoka 2180 Eur).
- Vyriausybė, socialinės apsaugos ministras, vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius ir „Sodros“ valdybos direktorius turės priimti įgyvendinamuosius teisės aktus.

STEBĖSENA

MMA ir vidutinio darbo užmokesčio (VDU) santykis, proc. Trišalė taryba yra sutarusi, kad MMA ir VDU santykis neturi būti mažesnis kaip 45 proc. ir didesnis kaip 50 proc. 2022 m. jis siekė 43,8 proc., 2023 m. – 44,8 proc., 2024 m. – galėtų siekti 45,4 proc. (pagal FM kovo mėn. VDU prognozes).

Darbuotojų, kuriems taikomos kolektyvinės sutartys, dalis nuo visų šalies darbuotojų, proc. (2025 m. – 25; 2030 m. – 30 proc.). Šis rodiklis stebimas įgyvendinant Nacionalinio pažangos plano uždavinį „Stiprinti socialinį dialogą ir gerinti darbo vietų kokybę“. Šiuo metu kolektyvinės sutartys taikomos maždaug 22,5 proc. dirbančiųjų.

SUINTERESUOTŲ ASMENŲ ĮTRAUKIMAS

Pasiūlymai svarstyti Trišalėje taryboje (2024 m. vasario 27 d. ir balandžio 16 d. posėdžiuose) ir Darbo santykių komisijoje prie Trišalės tarybos (2024 m. kovo 19, 28, 29 d. posėdžiuose). Projektuose įtraukti tik tie pakeitimai, kuriems socialiniai partneriai pritarė, ir neįtraukti tie siūlymai, dėl kurių nebuvo visų šalių sutarimo.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DERINIMAS

Suderinta be pastabų su Finansų ministerija, Ekonomikos ir inovacijų ministerija ir „Sodros“ valdyba.

Projektai patikslinti įvertinus Teisingumo ministerijos, Valstybinės darbo inspekcijos ir Valstybės duomenų agentūros pastabas ir pasiūlymus.

Įstatymų projektai svarstyti 2024-06-14 tarpinstituciniame pasitarime ir patikslinti pagal Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės ir Teisingumo ministerijos pastabas ir pasiūlymus.

KITI SVARBŪS ASPEKTAI

Į Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pateiktą tikslinamojo pobūdžio pastabą bus atsižvelgta prieš teikiant nutarimą pasirašyti Ministrui Pirmininkei.

PAŽYMĄ PARENGĖ

Aušra Gratulevičienė

Socialinės politikos grupė, vyresnioji patarėja